

Marc Constandt

Maurice Otlet: een miskend medestichter van Westende-Bad?

Na de toeristische ontwikkeling van Oostende, Blankenberge en Heist werd eind negentiende eeuw de Vlaamse kust op toeristisch vlak volledig ontsloten. De verdienste voor het toeristisch ontginnen van nieuwe plaatsen kan dikwijls toegewezen worden aan één of meerdere personen. Dat was bijv. het geval in Duinbergen met de familie Van Caillie en in De Panne/Koksijde met hotelierster Eugénie Terlinck. We kunnen dergelijke actoren genoegzaam omschrijven als toeristische pioniers.

De badplaats Westende werd gesticht door Edouard Otlet, een Belgische ondernemer met een internationale actieradius. De carrière van Edouard Otlet als industrieel ondernemer, spoorwegbouwer, senator en uiteraard stichter van de badplaats Westende, is uitvoerig beschreven.¹ Zijn beide zonen uit zijn eerste huwelijk, Paul en Maurice, zijn zus Aurélie Otlet en zijn schoonbroer Fernand Guillon waren zijn gewaardeerde medewerkers. Een heuse familieonderneming dus, die in 1898 ondergebracht werd in de naamloze vennootschap (N.V.) 'La Westendaise'. Vooral de rol van Paul Otlet daarin werd uitvoerig belicht en over hem werd geschreven: *Paul Otlet, l'un des enfants d'Edouard, j'oua, en ce qui concerne la plage de Westende, un rôle prépondérant.*²

Ook de verdiensten van Paul Otlet als 'town planner', bibliograaf, jurist en pacifist zijn bekend.³ De figuur van Maurice Otlet blijft onderbelicht. De geschiedschrijving negeert hem als het ware.

- 1 M. DUMOULIN, 'Edouard Otlet', in: *Biographie Nationale*, XLI (1980), fasc. 2, kol. 601-612.
- 2 J. DELMEE, 'La SA 'La Westendaise' 1898-1906. Naissance de la plage de Westende, le rêve urbanistique de la famille Otlet', in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 16 (1985), nr. 3-4, p. 450.
- 3 Bijv. F. LEVIE, *L'Homme qui voulait classer le monde*, Brussel, 2006 en A. WRIGHT, *Cataloging the World: Paul Otlet and the Birth of the information Age*, Oxford, 2014.

Men beschouwt hem vooral als ‘broer van’ en zo verdwijnt hij voor de auteurs al snel van het toneel want *Maurice ne partagera pas la passion de son aîné pour la bibliographie et il disparaît assez vite de la vie quotidienne du père du Mundaneum*.⁴

De vraag dringt zich op of dat terecht is of niet? We proberen in deze bijdrage om Maurice Otlet op zijn juiste waarde te schatten, en wel vooral in relatie tot de uitbouw van Westende-Bad. In deze analyse trachten we een zo volledig mogelijk profiel van deze figuur te schetsen. Ook sommige van zijn activiteiten buiten Westende komen hierbij aan bod.

‘OTLET EN ZONEN’: VADER EDOUARD BEPAALT DE KOERS

Maurice Otlet werd op 13 november 1869 in Schaarbeek geboren als tweede zoon van Edouard Otlet en Marie Van Mons. Hij was dus de jongere broer van Paul. Hun moeder overleed echter reeds op 4 mei 1871, waarna vader hertrouwde en er nog kinderen werden geboren. Edouard opereerde op internationale schaal in projecten van openbaar vervoer, maar had eveneens aandacht voor de Belgische markt. Hij werkte aanvankelijk vanuit het Brusselse en - zoals veel Brusselaars - zocht hij een vakantieverblijf aan zee. Hij kocht daarvoor in 1874 bouwgrond op de zeedijk van Oostende en liet er de ‘Villa du Levant’ bouwen.⁵ In de Oostendse villa kwam de familie Otlet geregeld op vakantie en leerde zo de Vlaamse kust beter kennen. De naam van de villa werd afgeleid van een eiland ‘Ile du Levant’ dat Otlet eveneens kocht. Ook daar brachten de gebroeders Otlet dikwijls hun vakantieperiodes door. Eén zo’n verblijf werd noodgedwongen verlengd toen Maurice er ziek werd.⁶

In 1882 werden beide broers leerling van het elitaire college Saint-Michel in Brussel. Paul zou nadien nog rechtenstudies aanvatten

4 LEVIE, *L’Homme qui voulait classer le monde*, p. 28.

5 Edouard Otlet was daarmee één van de eerste kopers van gronden die vrijkwamen na de ontmanteling van de vestingstad Oostende. Misschien heeft hij door deze transactie wel zijn gekregen in een eigen project langs de Vlaamse kust. M. CONSTANDT, *Louis Delbouille en Antoine Dujardin: twee pioniers van het Oostends toerisme*, Brugge, 1981.

6 LEVIE, *L’Homme qui voulait classer le monde*, p. 27.

terwijl zijn broer na zijn secundair onderwijs meteen de zakenpartner werd van zijn vader. Zijn beroep werd als ‘propriétaire’ aangeduid. Als jongvolwassene ontsnapte Maurice ternauwernood aan de dood. Op 3 februari 1889 nam hij samen met twee tantes en een oom om 8u.58 de trein in Brussel-Noord richting Jemelle bij Rochefort. Deze trein ontspoorde bij de brug van Hoeilaart en meerdere passagiers lieten er het leven. Maurice en zijn gezelschap overleefden de ramp en hijzelf kon zijn relaas doen in de krant.⁷ Voor de zoon van een befaamd en op wereldschaal opererende spoorwegbouwer moet deze ervaring behoorlijk hard en traumatisch zijn aangekomen.

In 1890 en 1891 was Maurice Otlet lid van de Association Belge de Photographie, waarmee hij zijn interesse in het medium van de fotografie bewees.⁸ Toen Maurice in 1894 een verbouwing plande aan zijn Brusselse woning, deed hij daarvoor een beroep op de Franse architect Alban Chambon. Deze architect, die dan al veel opdrachten uitgevoerd had voor vader Edouard Otlet, was gespecialiseerd in het betere decoratiewerk voor gebouwen met een ontspanningsfunctie.⁹

Vanaf de stichting in 1895 van de N.V. ‘L’Entreprise’, het moederbedrijf van alle ondernemingen van Edouard Otlet, betrof deze systematisch zijn twee oudste zonen bij de uitbouw van zijn zakenimperium. Beiden werden daarom beheerder van deze naamloze vennootschap. De portefeuille bestond vooral uit spoorweg- en trammaatschappijen, zoals de Tramways d’Alexandrie uit 1895 en mijnbouwondernemingen zoals de Société Minière de Moncayo, in Spanje opgericht in 1899. Op een foto van 1900 zien we zelfs

7 ‘La catastrophe de Groenendaal’, in: *L’Echo d’Ostende*, 7/02/1889. We hebben er het raden naar welke familieleden er toen bij Maurice Otlet waren. We denken aan het echtpaar Fernand Guillon-Flore Otlet en Aurélie Otlet, weduwe van Nestor Leroux. Het zijn die twee tantes die zijn pad het meest kruisten.

8 Volgens vermelding in: *Bulletin Association belge de photographie*, 1890, p. 332 en 1891, p. 430, en ‘Directory of Belgian Photographers’ op <https://fomu.atomis.be/index.php/otlet-maurice;isaar> (laatst geraadpleegd op 13/12/2017).

9 Alban Chambon (1847-1929) was een Frans architect en decorateur die ook in België werkte. Hij had zelfs een vakantieverblijf in Westende met de naam ‘Villa La Westendaise’. J.P. MIDANT, *La fantastique architecture d’Alban Chambon*, Brussel, 2009, p. 220-221.

Foto van het bedrijfsbezoek van de familie Otlet aan de mijn in het Spaanse Moncayo, juli 1900. Maurice, Paul en Edouard staan links op de achterste rij (Verz. Mundaneum, Bergen).

vader Otlet en beide zonen op bedrijfsbezoek in deze laatste onderneming. Maurice was trouwens ook beheerder van deze naamloze vennootschap met maatschappelijke zetel in Brussel die in Spanje opereerde.

Daarnaast was vader Otlet ook geïnteresseerd in vastgoed. Zo zou hij in Alexandrië in nauwe samenwerking met Alban Chambon en Octave Van Rysselberghe duidelijk op Europese leest geschoei-de projecten laten uitvoeren.¹⁰

Door het internationale karakter van de te behartigen zaken verbleef Maurice Otlet ook een tijdje in Parijs. Tussen 1900 en 1902 gaf hij achtereenvolgens Parijs en Croissy-sur-Seine op als verblijfplaats. Hij was in 1899 ondertussen gehuwd met Adolphine Rosseel en nam haar ongetwijfeld mee naar zijn Franse verblijfplaats.

10 L. DE RYCK, 'Tramways d'Alexandrie, een Belgische onderneming in Egypte. Een politieke ingreep in de concurrentie', in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 69 (1991), p. 931.

Ook aan de Belgische kust waagde de familie Otlet zich aan vastgoedprojecten. Vader Otlet was daarbij het lichtende voorbeeld. Hij bouwde in Oostende niet alleen zijn eigen villa, maar liet ook het 'Grand Hôtel des Bains' op de zeedijk bouwen. Zijn beide zoons gaven in 1897 de opdracht om er een aanpalende feestzaal bij te bouwen. Die zaak kreeg de naam 'La Terrasse' en werd gedecoreerd door Alban Chambon.¹¹

Het belangrijkste vastgoedproject van de familie Otlet aan de Vlaamse kust was ongetwijfeld de uitbouw vanaf 1895 van de nieuwe badplaats Westende. Dat gebeurde op gronden die Edouard Otlet jaren daarvoor had gekocht. Er wordt van uitgegaan dat bij de ontwikkeling van deze badplaats een grote rol was weggelegd voor Paul, de oudste zoon van de stichter. Maar we hebben het vermoeden dat ook Maurice een bijdrage leverde, die wellicht groter en belangrijker is dan wordt aangenomen.

Ook in het Westendse dossier was Maurice Otlet aanvankelijk de rechterhand van zijn vader. Zo ondertekende Maurice in opdracht van zijn vader reeds in 1894 een protestbrief gericht aan de bestendige deputatie van West-Vlaanderen. Daarin werd het voornemen van de gemeente Middelkerke om een riool te laten uitmonden in zee ter hoogte van de gronden van de familie Otlet aangekaart en betwist.¹² Ook bij de detailverkoop van gronden door vader Otlet aan particulieren trad Maurice Otlet op als diens mandataris. Dat was onder meer het geval op 10 maart 1898 bij de ondertekening van de notariële akte waarbij een perceel grond werd verkocht aan Nicolas Lembrée, een persoon die op zijn beurt nadien een grote rol in de uitbouw van Westende zou spelen.¹³

Maurice Otlet engageerde zich ook bij het voorbereiden van een aantal Westendse projecten. Die betrokkenheid bleek bijv. uit een

11 MIDANT, *La fantastique architecture d'Alban Chambon*, p. 166.

12 Brief afgedrukt in: M. CONSTANDT, *De verdwenen badplaats: de geschiedenis van Westende-Bad van 1896 tot 1918*, Middelkerke, 1996, p. 13.

13 Nicolas Lembrée (1856-1928) was een kunsthandelaar die zich later ontpopte als een echte gangmaker voor de toeristische ontwikkeling van het oostelijk gedeelte van de badplaats. M. CONSTANDT, 'Het Westendse netwerk van Nicolas Lembrée', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 154 (2017), p. 155-179.

prospectiereis naar Londen, waar hij in 1897 op zoek ging naar hotelmeubilair. Hij schreef heel enthousiast aan zijn broer dat hij een bruikbaar ensemble voor de prijs van 600 Belgische frank had gevonden.¹² Vermoedelijk ging het hier om een marktverkenning in het kader van de voorbereiding van het 'Westend'Hôtel'. Hiermee bewees Maurice zowel zijn interesse in de uitbouw van Westende als zijn belangstelling voor binnenhuisinrichting.

De eerste jaren van de ontwikkeling van de badplaats Westende was Edouard Otlet daarvan de spilfiguur. In 1898 richtte hij het familiebedrijf 'La Westendaise' op. Maurice Otlet werd hiervan wel aandeelhouder en beheerder, maar speelde aanvankelijk niet zo'n grote rol. Die was in eerste instantie weggelegd voor het duo gevormd door zijn tante Aurélie Otlet, weduwe van Nestor Leroux, en zijn broer Paul. Aurélie ondertekende de meeste brieven en behartigde de verkoop van gronden. De notariële akten werden door haar, samen met haar neef Paul, namens 'La Westendaise' bekrachtigd. Paul was immers vanaf 1899 voorzitter van de raad van beheer geworden in opvolging van zijn vader en bepaalde zo de lijn die de maatschappij uitstippelde.

In 1900 begon het imperium van Edouard Otlet te wankelen en de ondernemer verhuisde naar Frankrijk en verdween van het Belgische toneel. Er wordt aangenomen dat het vooral Paul Otlet is die het project van de badplaats Westende verder diende op te volgen.

MAURICE KOMT OP HET VOORPLAN IN WESTENDE

Toch bleef Maurice Otlet, zij het aanvankelijk eerder aan de zijlijn, ook verder een rol spelen bij het ontwikkelen van ideeën voor de badplaats Westende. Op 7 april 1900 schreef hij ter voorbereiding van een vergadering van 'La Westendaise' een brief aan zijn broer Paul. Daarin verwijst hij naar een niet nader gelokaliseerd project dat ontwerper Henry van de Velde zou uitvoeren en waarbij ook architect Jules Barbier was betrokken.¹⁴ Het ging om het project

14 BERGEN, *Mundaneum*, Papiers personnels Paul Otlet, brief op 21 april 1897 in Londen geschreven door Maurice Otlet en gericht aan Paul Otlet.

van een kinderboerderij dat zeker toeristische potenties zou hebben. In 1902 verdedigde Maurice Otlet in een nota gericht aan 'La Westendaise' met vuur een idee van een 'ferme hôtellerie/modèle'. Het was een vrij ambitieus project dat zou bestaan uit een complex van een twaalfstal hotelkamers, ateliers voor kunstenaars en stallen met boerderijdieren, volop gelegen in een groene zone met talrijke speeltuigen voor kinderen.¹⁵ Maurice verwees hierbij naar het 'hostellerie Guillaume le Conquérant' in de Franse badplaats Dives-sur-Mer. Die uitbater had zijn herberg laten uitgroeien tot een ontmoetingsplaats voor kunstenaars en andere beroemdheden. Eigenlijk wou Maurice ook zo'n landelijke uitbating naar Frans voorbeeld bouwen waar kunstenaars konden werken, waar de toeristen informele contacten konden leggen en waar zeker ook kinderaanimitie werd voorzien. Het kinderboerderijproject zou, in afgeslankte versie weliswaar, pas in 1907 onder de naam 'Les Fermettes-Laiterie' gerealiseerd worden.

Maurice Otlet werd wellicht door de familie aangespoord om effectief in Westende te gaan wonen om er de zakelijke belangen te behartigen. Het hebben van een contactpersoon ter plaatse bij belangrijke investeringen was trouwens altijd al een betrachting geweest van vader Otlet. Samen met zijn echtgenote Adolphine Rosseel nam Maurice Otlet in 1903 zijn intrek in de villa 'Onze Rust'.¹⁶ Wellicht was dat een voorlopige regeling in afwachting van de verhoopde bouw van een eigen villa, want Maurice had in de periode 1902/1903 diverse percelen grond op het oostelijk gedeelte van de badplaats gekocht. Dat was een investering in de toekomst van de badplaats, want die zone was toen nog onge-rept. De eigen nieuwgebouwde villa van de familie Otlet-Rosseel kwam er evenwel niet.

Doordat Maurice Otlet vanaf 1903 in Westende woonde, had hij er niet alleen een grotere betrokkenheid, maar verscheen hij ook meer en meer op het voorplan. Hij was prominent aanwezig bij de belangrijkste gebeurtenissen in de badplaats. Dat was het geval

15 BERGEN, *Mundaneum*, *Papiers personnels Paul Otlet*, brief op 7 april 1900 in Parijs geschreven door Maurice Otlet gericht aan Paul Otlet.

16 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Westende, register van aankomst, 1903.

bij de feestelijkheden in 1903 ten gevolge van de doortrekking van de elektrische tramlijn van Oostende tot in Westende.¹⁷ Dat was eveneens zo in 1904 bij de opening van het nieuwe casino waar het echtpaar Otlet-Rosseeu expliciet vermeld wordt onder de aanwezigen.¹⁸ Wellicht had hij ook in dat dossier een aandeel, want de familie Otlet speelde een grote rol bij het tot stand komen van het gebouw dat ontworpen werd door Octave Van Rysselberghe. Maurice had zich in 1904 zeker opgewerkt tot de notabelen van de badplaats. Toegegeven: op beide happenings nam broer Paul Otlet de égarde waar, want hij was immers telkenmale als voorzitter van ‘La Westendaise’ de spreker van dienst. Toch wijst de duidelijk vermelde aanwezigheid van Maurice Otlet op beide belangrijke momenten wel degelijk op een zelfbewuste en grote betrokkenheid.

Ook bij het afsluiten van contracten met de diverse overheden was Maurice Otlet meer en meer de vertegenwoordiger van ‘La Westendaise’. Samen met broer Paul onderhandelde hij in 1903 succesvol met de Compagnie du Tramway Electrique d’Ostende-Littoral om de doortrekking van de elektrische tramlijn vanuit Oostende tot Westende te bekomen. Het resulteerde in een contract dat beide broers namens ‘La Westendaise ondertekenden’.¹⁹ Dat was ook het geval in 1905 toen zowel met de Belgische Staat als met de gemeente Middelkerke overeenkomsten werden afgesloten.²⁰ Het ging resp. om de Parklaan als onderdeel van de Koninklijke Baan en de vergunning voor de uitbating van het strand op het oostelijk gedeelte van de badplaats. Beide contracten waren bedoeld om de badplaats in oostelijke richting een nieuwe boost te geven en ze werden eveneens door de broers Otlet ondertekend.

Hun gezamenlijke rol in de uitbouw van Westende-Bad werd door de pers toen wel degelijk onderkend: *Les frères Otlet et leurs*

17 ‘Inauguration du Tramway Electrique Middelkerke-Westende’, in: *La Saison d’Ostende*, 2 juli 1903.

18 G. de WESTENDE, ‘A Westende’, in: *Le Carillon*, 19 juli 1904.

19 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Bedrijfsarchief Sociétéit, doos SO1, Convention avec la ‘Société Ostende Littoral’, opgesteld in Oostende op 7 mei 1903, en *Ibidem*, Middelkerke doos MI803, bundel verpachting strand te Westende-Bad 1905-1908.

20 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Bedrijfsarchief Sociétéit, doos SO1, bundel ‘Convention 1905’.

*collaborateurs avaient la chance unique, en se livrant à la belle expérience qu'ils ont tenté, de pouvoir tracer leur ville d'eau sur le terrain vierge de la dune, que seuls alors habitaient les lapins et ne devoir rien sacrifier de leurs plans aux droits antérieurs, aux faits acquis.*²¹

De rol van vader Edouard was uitgespeeld. Het waren de twee broers die de fakkel overnamen. Toegegeven: hun tante Aurélie, weduwe Leroux, bleef waakzaam op de achtergrond om indien nodig het jeugdig enthousiasme te temperen. Helaas zou die periode voor de beide zonen Otlet maar van korte duur zijn.

UITBATER VAN HANDELSZAKEN IN WESTENDE EN IN ANTWERPEN

Maurice Otlet nam in 1905 voor eigen rekening de uitbating van de 'Halles Westendaises' op de zeedijk van de N.V. 'La Westendaise' over. Het betrof enkel de handelspacht zonder de aankoop van de bouwgronden waarop de winkel stond. De overname van deze handelszaak was wellicht ingegeven door de onzekere tijden die de N.V. tegemoet ging. Voorheen was Maurice als beheerder van 'La Westendaise' ongetwijfeld al de stuwende kracht geweest achter deze handelszaak op de zeedijk. We kunnen rustig het idee van een centrale winkel in de badplaats aan Maurice toewijzen, want hij had meer ondernemingszin dan zijn broer. De promotie maatschappij 'La Westendaise' wou het handelsaanbod monopoliseren en weerde daarbij zeker zo veel mogelijk winkels op de zeedijk. Wie dus de hallen in handen kreeg, had meteen voor de zeedijk een handelsmonopolie op zak.

In 'Les Halles Westendaises' werd aanvankelijk zowat alles verkocht, gaande van voedingswaren tot decoratieartikelen. Dit laatste werd mettertijd steeds belangrijker. De winkel was gevestigd in de helft van een grote houten barak die aanleunde bij villa 'Onze Rust'. Daar was in 1897 het eerste casino van de badplaats in ondergebracht en die constructie was in 1902 opgedeeld in een

21 A Westende Bains, in: *Le Carillon*, 1 oktober 1905.

Prentbriefkaart met de voorgevel van 'Les Halles Westendaises' op de Westendse zeedijk omstreeks 1904 (Privé verz. Westende).

Prentbriefkaart met binnengezicht van 'Les Halles Westendaises', met het gevarieerde aanbod in 1905 (Verz. Marc Constandt, Oostende).

handelsruimte en een centraal kantoor voor het beheer van de badplaats.

In 1903 werd het vroegere kantoorgedeelte van de barak omgevormd tot een horecazaak, die de naam 'La Terrasse' meekreeg. Die naam werd niet toevallig gekozen, want het was dezelfde die de gebroeders Otlet in Oostende aan hun horeca-uitbating hadden gegeven. Maurice Otlet huurde vanaf 1905 zowel de handelsruimte van de grotere houten barak als de kleine houten winkel die links ervan was opgetrokken. Dat was oorspronkelijk een constructie die afkomstig was van de Brusselse wereldtentoonstelling van 1897 en ontworpen was door architect Victor Horta. Het is in beide gedeelten dat Maurice Otlet de uitbating van 'Les Halles Westendaises' zou verderzetten. Hij wou er een winkel van luxe-producten en hebbedingen runnen. Het aanbod wordt omschreven als 'La Joie du shopping féminin'. De anonieme auteur van volgende beschrijving van het aanbod werd bijna lyrisch: *Avant de rentrer (sic) nous nous arrêterons ne fut-ce qu'un instant aux Halles Westendaises, qu'on pourrait dénommer le musée du bibelot. Il fait partie de l'ensemble amusant et pittoresque de Westende. L'on*

*trouve les cadeaux sous toutes formes et dans tous les prix, l'on voit étalé dans ses rayons ce que l'on ne voit pas ailleurs.*²²

Ondanks de lovende woorden in deze beschrijving kan toch niet ontkend worden dat deze houten winkelruimtes op de zeedijk wel uit de toon vielen, zeker tegen een achtergrond van luxueuze villa's. Ondanks het roemrijke verleden van de ene constructie als casino en de naam van Victor Horta als de ontwerper van de andere bleven het eenvoudige en sterk gedateerde houten chalets.

Maurice Otlet combineerde deze Westendse zaak met een nieuwe winkel in Antwerpen die de naam 'Coin de Westende' meekreeg. Die naamgeving drukte de liefde van de eigenaar uit voor de badplaats Westende, die door zijn familie was opgericht. Door het combineren van beide winkels kon Maurice niet steeds in Westende aanwezig zijn en werd voor het filiaal aan zee een uitbater gezocht. Die werd gevonden in de persoon van Joseph Bouillon die tijdens het seizoen 1906 en 1907 de 'Halles Westendaises' uitbaatte. Die uitbating verliep volgens de omzetcijfers van de eerste drie jaar uitbating onder Maurice Otlet duidelijk met stijgend succes²³:

1905	1906	1907
20.773,60	27.707,16	32.043,28

In 1906 verdween de N.V. 'La Westendaise' en werd de nieuwe N.V. 'Westende Plage' opgericht, waar voor de familie Otlet voortaan geen rol meer was toebedeeld. Prudent Trachet en Louis Bosman, twee wisselagenten uit resp. Kortrijk en Brussel, werden de nieuwe zaakvoerders. Beiden staan ook op de lijst van de vereffenaars van de N.V. 'La Westendaise' en werden in die laatste op-

22 BERGEN, *Mundaneum*, Papiers personnels Paul Otlet, publicitaire tekst voor Westende zonder opgave van auteur of datum, die begint met de zin 'Que faites-vous cette après-midi?'

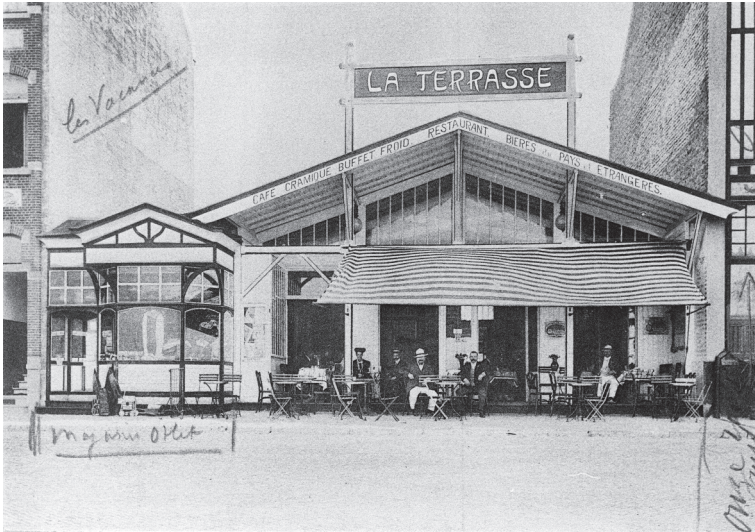
23 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Bedrijfsarchief Sociéteit, doos SO1, procesbundel opgesteld door meester Henri Jaspar m.b.t. dispuut tussen de N.V. 'Westende-Plage' en Maurice Otlet, 1906-1910.

dracht bijgestaan door Paul en zijn tante Aurélie Otlet.²⁴ Maurice Otlet werd van dan af duidelijk geweerd uit het bestuur van de badplaats. Zowel in de oude als de nieuwe promotiemaatschappij van Westende was hij niet meer aanwezig.

Een clash tussen Maurice Otlet en de nieuwe machtshebbers kon niet uitblijven. Het duo Trachet-Bosman had immers een aantal moderniseringën voor ogen, waaronder de bouw in het centrum van een overdekte winkelgalerij die het commercieel en administratief hart van de badplaats zou moeten worden. Dat was echter buiten de wil van Maurice Otlet gerekend, die zijn handelszaak op de zeedijk niet wou opgeven. Er volgde een bitse juridische strijd met als inzet het vrijmaken van de gronden waar dan de toegang tot het winkelcomplex moest komen. Maurice Otlet kruiste hierbij zelfs de degens met de befaamde advocaat Henri Jaspar die de belangen van de N.V. 'Westende Plage' verdedigde.²⁵ Triest hoogtepunt in het conflict tussen de oude en de nieuwe machtshebbers van de badplaats was de afbraak in 1907 van 'Les Halles Westendaises' door toedoen van Prudent Trachet. Na een uitspraak van de rechtbank moest het houten winkelpand echter opnieuw opgetrokken worden. Nadien volgde vanwege Maurice Otlet nog een exorbitant hoge eis tot schadeloosstelling, die pas in 1910 definitief werd beslecht. Met deze onverzettelijke houding van Otlet werd een broodnodige vernieuwing van het handelsaanbod van Westende-Bad op die plaats verhinderd. Eigenlijk ging het niet over de houten winkel op zich. De achterliggende reden voor de onverzettelijke houding was dat Maurice Otlet het luxueuze segment van het Westendse handelsaanbod blijvend wou monopoliseren. De komst van concurrentie op dat vlak zag hij met lede ogen aan en hij hield dus krampachtig vast aan een oude houten winkel.

24 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Bedrijfsarchief Soci eteit, doos SO1, notari le akte dd. 23 oktober 1906 betreffende de vereffening van de N.V. 'La Westendaise'.

25 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Bedrijfsarchief Soci eteit, doos SO1, procesbun- del opgesteld door meester Henri Jaspar m.b.t. dispuut tussen de N.V. 'Westende- Plage' en Maurice Otlet, 1906-1910.

Ligging van de winkel van Maurice Otlet en de horecazaak 'La Terrasse' op de zeedijk van Westende tussen de villa's 'Onze Rust' en 'Les Vacances' omstreeks 1907. Feitelijk is de geschetste situatie niet volledig correct; de winkel van Otlet nam ook de linkerhelft van de rechtste barak in beslag. Chromo uit de procesbundel van advocaat Henri Jaspar (Verz. Gemeentearchief Middelkerke).

Maurice was ongetwijfeld euforisch gestemd toen hij het commercieel project van de nieuwe promotiemaatschappij 'Westende Plage' had gekelderd. Hij had meteen volop ideeën voor de vernieuwing van zijn eigen winkelaanbod en had een eigen groot commercieel project voor ogen. De eerste stap daarin was de aankoop in 1907 van de villa's 'Onze Rust' en 'Les Marguerites'. Beide villa's waren eigendom geweest van 'La Westendaise' maar nadien in handen gekomen van schuldeisers van deze firma. De tweede stap in dit commercieel project was de voorgenomen aankoop van de grond waarop de grootste van de twee barakken stond.²⁶ Daarin waren achtereenvolgens de 'Halles Westendaises' en 'La Terrasse' gevestigd. Die grond sloot perfect aan bij villa 'Onze Rust'. Ondanks beloften van de verkoop stuitte Maurice hierbij op de onverzettelij-

²⁶ MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Bedrijfsarchief Sociéteit, doos SO3, bundel publiciteitsdossier, brief van Maurice Otlet dd. 09 juli 1907 gericht aan Bosman en Trachet.

ke houding van Prudent Trachet en Louis Bosman, die de transactie weigerden. De barak werd korte tijd het administratief hoofdkwartier van 'Westende Plage' en later opnieuw een horeca-uitbating.

Otlet besloot dan maar om zijn winkel te vestigen in zijn eigen villa 'Onze Rust' en gaf daarvoor in 1908 opdracht aan de Franse architect François Roussel het pand om te vormen tot handelsruimte.²⁷ Deze architect zou in het spoor van Octave Van Rysselberghe meer en meer uitgroeien tot de belangrijkste architect van de badplaats. Het is zelfs mogelijk dat Roussel door Maurice Otlet werd overgehaald om zich vanaf 1908 permanent in Westende-Bad te vestigen. Otlet had zelf een tijdje in Frankrijk gewoond en had daar ongetwijfeld relaties opgebouwd.

Ondanks deze oplossing om de winkel in de ene villa onder te brengen en zijn eigen woonst in te richten in villa die ernaast gelegen was, bleef Maurice Otlet dromen van een grootster project, zowel voor hem persoonlijk als voor de winkelruimte. Een plan B drong zich op. Daarom werden er in 1908 twee andere percelen grond gekocht.²⁸ Het eerste lag op de hoek van de zeedijk en de Meeuwenlaan, de winkelstraat bij uitstek van de badplaats. Dit hoekperceel was ongetwijfeld gekozen in functie van een commercieel project. Op hetzelfde moment kocht Maurice ook een stuk bouwgrond bij de halte van de elektrische tram aan. Dat was wellicht bedoeld voor de bouw van een eigen vakantiewoning. Hetzelfde jaar werd de bouwgrond op de zeedijk echter opnieuw verkocht en daar zou uiteindelijk een Gentse zakenvrouw het pand 'Le Couchant' bouwen, waarin onderaan vier winkels werden ingericht.²⁹ Het heeft er dan ook alle schijn van dat hiermee

27 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Bedrijfsarchief Sociétéit, doos SO3, bundel briefwisseling met Bruggen en Wegen, brief van de dienst der kust gericht aan François Roussel van 2 december 1908.

28 Die verkoop gebeurde via een beslissing van de rechtbank van eerste aanleg in Veurne dd. 2 mei 1908. Dat wordt zo vermeld in de latere akten.

29 Als bouwheer van het gebouw 'Le Couchant' trad mevrouw Anaïs Bruneel, weduwe van notaris Albert Van de Mergel, op. Zij had in Westende een vakantieverblijf met de naam villa 'Les Vacances' en die lag net naast 'Les Halles Westendaises'. Deze dame was de zus van Valentine Dutry-Bruneel die onder de schuilnaam T. Valdury het muziekstuk 'La Westendaise' componeerde. Beide vrouwen woonden in Gent.

De houten winkels op de zeedijk bleven na het vertrek van Maurice Otlet verder in gebruik. De ene werd het verhuurkantoor van Joseph Bouillon en de aanpalende ruimte werd een horecazaak met een zeedijkterras dat blijkbaar in de smaak viel. Foto genomen tijdens de zomer van 1914 (Verz. Kusthistories, Middelkerke).

het voornemen van een commercieel project door een derde partij werd gerealiseerd.

In 1908 besliste Maurice Otlet ook om Westende definitief vaarwel te zeggen en zich voortaan exclusief in te laten met de uitbating van zijn Antwerpse zaak. Bij die gelegenheid liet hij volgende boodschap verspreiden onder de toeristen van Westende: *Monsieur, Madame, Nous avons l'honneur de porter à votre connaissance que les circonstances nous ont amenés à supprimer toute succursale à Westende. Par contre nous venons de donner une plus grande extension à notre maison d'Anvers, dont le choix tout spécial de bibelots artistiques et lameublement moderne font notre succès depuis de nombreuses années. Nous rappelons que nous facilitons tout envoi à nos clients, tant à Westende qu'au Littoral. Coin de Westende 32 Place de MeirAnvers.*³⁰

30 BERGEN, *Mundaneum*, Papiers personnels Paul Otlet, vliegend blad met een handgeschreven boodschap zonder datum.

De houten winkels bleven behouden en kregen nieuwe uitbaters. Joseph Bouillon, de vroegere uitbater in dienst van Maurice Otlet, nam voortaan de uitbating van de kleinste winkel voor zijn rekening en die werd herdoopt tot 'Agence Le Comptoir Westendais'. Hij slaagde er in 1913 zelfs in om de grond waarop de winkel stond aan te kopen.³¹ Dat was Maurice Otlet zelf nooit gelukt. Naast de deur kwam een nieuwe horecazaak die de naam 'Le Cosmopolite' kreeg.

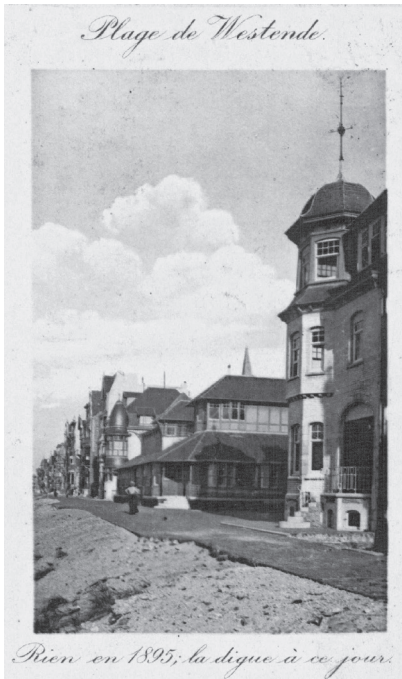
De beslissing van Maurice Otlet om Westende te verlaten kwam al bij al toch vrij onverwacht. Hij had zich gesetteld in twee villa's en koesterde ambitieuze plannen. Daarnaast had hij op 10 februari 1908 nog een petitie ondertekend waarbij gevraagd werd om het oostelijk gedeelte van de badplaats administratief bij Westende te voegen.³² Dat gedeelte ressorteerde immers nog onder het gemeentebestuur van Middelkerke en deze bestuurlijke opdeling van de badplaats Westende tussen twee gemeenten was een rem op de verdere ontwikkeling ervan. Dat Maurice Otlet deze vraag steunde was opmerkelijk omdat hij op dat gedeelte geen villa had. Wel bezat hij er bouwgronden en misschien koesterde hij er ook grootste plannen. Die werden echter niet gerealiseerd. In 1910 volgde de verkoop van het perceel bouwgrond aan de tramhalte en van de villa 'Les Marguerites' aan twee nieuwe eigenaars. Ook de villa 'Onze Rust' werd kort nadien verkocht. Het idee van een eigen villa en een handelszaak werd definitief opgeborgen.

PRENTBRIEFKAARTUITGEVER TOT 1914

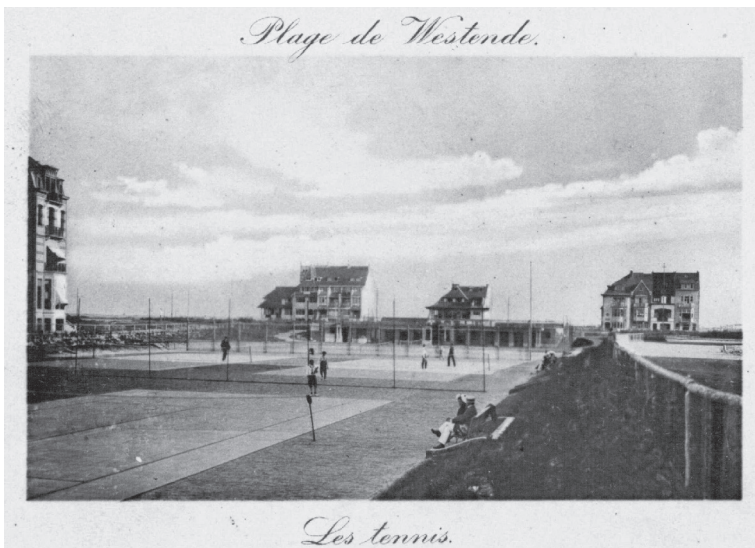
Zoals de meeste handelaars aan zee verkocht Maurice Otlet in zijn 'Halles Westendaises' ook prentbriefkaarten. Hij bestelde die bij de befaamde Brusselse uitgever Nels of nog bij diens stadsgenoot

31 Notariële akte dd. 19 november 1913 verleden voor notaris Bauwens in Brussel tussen de N.V. Duinoord en Joseph Bouillon-Van Dooren.

32 MIDDELKERKE, *Gemeentearchief*, Middelkerke doos Mi803, petitie van 10 februari 1908 gericht aan de gemeentebesturen van Middelkerke en Westende.

Prentbriefkaart die deel uitmaakt van een reeks over de badplaats Westende, uitgegeven door Maurice Otlet in 1909. Let op het typische logo in de rechterbenedenhoek (Verz. Kusthistories, Middelkerke).

Het tennisterrein gelegen in het centrum van de badplaats was een belangrijke ontmoetingsplaats voor de toeristen en mocht dus niet ontbreken in de reeks prentbriefkaarten van Maurice Otlet uit 1909 (verz. Kusthistories, Middelkerke).

Prentbriefkaart uitgegeven omstreeks 1912. Toen was deze barak het infokantoor van de badplaats. Nadien werd het opnieuw een horecazaak (verz. Marc Constandt, Oostende).

Prentbriefkaart uit een reeks over Nederland uitgegeven door Maurice Otlet, wellicht in 1911 (Verz. Marc Constandt, Oostende).

Th. Van den Heuvel. Bij beide soorten liet hij op de keerzijde de naam van zijn zaak afdrukken.

Zelfs toen Maurice Otlet al verhuisd was naar Antwerpen nam hij toch nog in 1909 het initiatief om een nieuwe reeks prentbriefkaarten over Westende uit te geven. Die werden opnieuw besteld bij de uitgever Nels en kregen vooraan het logo van 'Le Coin de Westende' mee. Sommige van die prentbriefkaarten zijn echt te beschouwen als een soort afscheid van Otlet aan zijn geliefde badplaats Westende met bijschriften zoals 'Rien en 1895, la digue à ce jour' en 'La digue vers le nouveau Westende' waarbij gewezen wordt op de oostelijke uitbreiding van Westende. Eigenlijk zien we hier een soort trots: de badplaats werd immers uitgebouwd door de familie Otlet en wachtte een beloftevolle toekomst. We kunnen ons ook de vraag stellen of Maurice Otlet soms niet zelf de foto's die aan de basis lagen van de prentbriefkaarten heeft genomen. Hij was immers in zijn jeugd een gedreven fotograaf geweest.

Maurice Otlet maakte zonder enige twijfel zelf de reportage over oude gebruiken en folkloristische kledij die aan de basis lag van een reeks prentbriefkaarten die hij als 'Edition Hollandia' liet afdrukken. Het is een schitterende reeks die getuigt van een geduldige fotograaf met een groot observatievermogen om het pittoreske op treffende wijze vast te leggen. De reeks werd nog vòòr de Eerste Wereldoorlog uitgegeven - wellicht in 1911 - en is waarschijnlijk het resultaat van een reis die Maurice naar Nederland heeft ondernomen. Hij was ook de uitgever van kaarten met moraliserende boodschappen waarvan de teksten wellicht door hemzelf werden opgesteld. Alle prentbriefkaarten waren bedoeld om verkocht te worden in zijn Antwerpse zaak.

Joseph Bouillon, die in zijn Westendse voetsporen zal treden, gaf daar op zijn beurt prentbriefkaarten uit. Die liet hij met de vermelding van zijn eigen logo 'Le Comptoir Westendais' drukken bij de bekende firma Theo De Graeve uit Gent. Ook hij was een verdienstelijk fotograaf en de vraag naar het auteurschap van de foto's waarop men zich gebaseerd heeft kan ook hier gesteld worden.

DE ANTWERPSE PERIODE EN DE VLUCHT NAAR NEDERLAND

Vanaf 1908 zou Otlet zich volledig wijden aan de Antwerpse zaak ‘Coin de Westende’ die hij reeds in 1905 had opgericht. Opmerkelijk is dat hij in de naamgeving van die zaak in Antwerpen expliciet verwijst naar de badplaats Westende en dat zelfs aanhoudt na zijn eerder dramatisch vertrek aldaar. Hij had evenzeer kunnen kiezen voor meer exotisch of commerciëler klinkende namen zoals ‘Coin de Paris’...

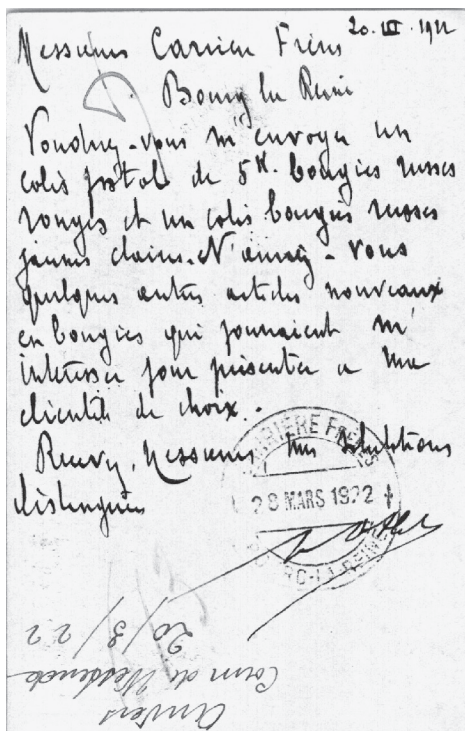
Tijdens de Eerste Wereldoorlog vluchtte Maurice naar het neutrale Nederland. Hij vestigde zich in Driebergen en werkte er als drukker en uitgever van onder meer pacifistische en royalistische prentbriefkaarten. Ook een affiche en het programma naar aanleiding van een huldeactiviteit op 29 april 1917 ter ere van de verjaardag van koning Albert I zijn door hem gedrukt. Zijn uitgesproken patriotische en royalistische houding demonstreerde hij nog in het laatste oorlogsjaar. In januari 1918 sprak Maurice immers de in Nederland verblijvende Belgische congresgangers toe die in zijn tijdelijke woonplaats Driebergen vergaderden. Hij riep op tot hulde aan de Belgische koning en aan het getroffen vaderland.³³

Na de oorlog keerde Maurice Otlet terug naar Antwerpen en heropende zijn zaak aan de Meir. Hij maakte werk van een heuse reclamecampagne om zijn zaak te promoten. Hij drukte prentbriefkaarten met wervende tekst, die hij trouwens zelf ook gebruikte om er zijn bestellingen mee te plaatsen. Een affiche met de afbeelding van de voorgevel van zijn winkel liet hij ontwerpen door een zekere ‘Mark’. Het is waarschijnlijk dezelfde kunstenaar die ook de mooie tekeningen voor de folder voor ‘Le Coin de

33 De gedwongen Nederlandse periode werd gereconstrueerd aan de hand van: ‘Rubriek van Tijdelijk verblijfhoudenden’, in: *Pension- en Woningcourant 1917/ vreemdelingenblad/ Driebergen-Rysenburg-Doom*, nr. 1, 23 juni 1917; ‘Congrès des comités belges à Driebergen’, in: *Bulletin der Belgische Comité’s en der Belgische instellingen in Nederland*, nr. 4, 1 februari 1918; Affiche Stad Hulst - Belgische eendracht, uitgave Coin de Westende, Driebergen, 1917 op <https://www.catawiki.be/catalogus/affiches-en-posters/thema-s/publieke-informatie/3740209-stad-hulst-belgische-eendracht> laatst geraadpleegd op 17/02//2017.

Maurice Otlet achter zijn toonbank in zijn Antwerpse zaak op de Meir omstreeks 1920. Let op de spreuken die vooraan op dit meubel werden aangebracht. Tekening genomen uit een folder voor deze zaak (Verz. Marc Constandt, Oostende).

Bestelling van een partij kaarsen, neergeschreven op de ommezijde van een prentbriefkaart door Maurice Otlet. Let op zijn fraaie handtekening waarmee hij het bericht bekrachtigde (Verz. Marc Constandt, Oostende).

Westende' voor zijn rekening nam.³⁴ Die Antwerpse winkel werd na het voortijdig overlijden van Maurice Otlet in 1924 nog een tijdje door een overnemer verdergezet.

BESLUIT

Maurice Otlet is tussen 1895 en 1906 duidelijk druk bezig geweest met de uitbouw van het familiebedrijf dat Westende-Bad was, eerst als rechterhand van zijn vader, later aan de zijde van zijn broer Paul. Hij werkte voorstellen voor projecten binnen de badplaats uit en schrok er niet voor terug om hiervoor in het buitenland inspirerende ideeën te verzamelen. Zeker tussen 1903 en 1905 had hij een belangrijke impact op de badplaats: dossiers zoals een verbeterde mobiliteit en het casino werden door hem mee gestuurd. De onderhandelingen daarvoor met de diverse overheden heeft hij samen met zijn broer Paul gevoerd en beiden waren ook present op de belangrijke gebeurtenissen in de badplaats. De rol van beide broers in de uitbouw van Westende lijkt even groot te zijn, Paul slaagde er wel in om meer op het voorplan te komen, waardoor de rol van zijn jongere broer wat in de vergetelheid geraakt is. Na 1906 verhinderde een aanslepend conflict met de nieuwe machthebber een verder engagement van beide broers in de badplaats.

Maurice had contacten met de ontwerpers Alban Chambon, Henry van de Velde, Octave Van Ryselberghe en François Roussel, en heeft misschien op deze wijze wel meegedacht aan de stedenbouwkundige vormgeving van de badplaats. Maar vooral de binnenhuisinrichting droeg zijn interesse weg. Daarvan getuigt zijn prospectiereis naar Londen op zoek naar hotelmeubilair en de aard van zijn winkels in zowel Westende als Antwerpen.

34 Een exemplaar van deze affiche hebben we aangetroffen in de privéverzameling van Ronny Van Troostenberghe in Middelkerke en de folder bezitten we zelf. De kunstenaar 'Mark' hebben we niet kunnen identificeren. We weten zelfs niet of dit pseudoniem voor een voornaam of een letterwoord staat. Het is in ieder geval uiterst verzorgd en professioneel uitgevoerd drukwerk.

Zijn passie voor fotografie uit zijn jeugd heeft Maurice vertaald in de uitgave van diverse prentbriefkaartenreeksen, waarvan de reeks uit 1909 voor Westende en die uit ca. 1911 over Nederlandse folklore wel de opvallendste zijn. Hij promoveerde met de eerste reeks overduidelijk nog de badplaats Westende ondanks zijn vroegd afscheid ervan.

Maurice is veel meer dan zijn broer de praktisch ingestelde persoon geweest die ook commercieel aangelegd was. Het uitbaten van een Westendse handelszaak was daarvan een uiting. Die commerciële belangen botsten in 1907 echter met de nieuwe machthebbers van de badplaats en leidden ertoe dat hij in 1908 Westende verliet om zich in Antwerpen te vestigen. Toch bleef hij nadien trots op zijn Westendse periode en vertaalde dit in de handelsnaam 'Le Coin de Westende' en in de reeks prentbriefkaarten die hij na zijn vertrek uit de badplaats toch nog voor Westende uitgaf.

Tijdens de oorlog vluchtte Maurice naar Nederland en werd daar drukker en uitgever van prentbriefkaarten. Hij manifesteerde zich daarmee als pacifist en als royalist. Als drukker en als pacifist sloot hij sterk aan bij het gedachtengoed van zijn oudere broer Paul. We kunnen Maurice Otlet dus duidelijk een grotere rol in de uitbouw van Westende toebedelen dan initieel gedacht, maar we mogen hem niet als initiatiefnemer beschouwen. Daarvoor stond hij te veel in de schaduw van zijn vader en broer. Ook zijn tante Aurélie, weduwe van Nestor Leroux, lijkt een grote rol gespeeld te hebben in de uitbouw van Westende. Van aan de stichting van de N.V. 'La Westendaise' tot en met de vereffening ervan was ze prominent aanwezig, een sterke dame in een mannenwereld.

BIJLAGE: TIJDSLIJN MAURICE OTLET

- 1869: geboren als zoon van Edouard Otlet en Marie Van Mons
1889: betrokken in een Belgisch spoorwegongeval
1890-'91: lid Brusselse fotoclub
1894: verbouwing met ontwerper Alban Chambon
1895: medestichter en beheerder van N.V. 'L'Entreprise'
1897: werkbezoek Londen i.v.m. hotelmeubilair en bouw
 'La Terrasse' in Oostende
1898: medestichter en beheerder van de N.V. 'La Westendaise'
1899: huwelijk met Adolphine Rosseel
1900: bezoek aan Spaanse mijn in Moncayo, woont in Parijs
1902: Westends idee voor boerderij in samenwerking met
 ontwerper Henry van de Velde
1903: vestigt zich in Westende, woont de feestelijke
 ingebruikstelling elektrische tram bij
1904: woont opening nieuw casino naar ontwerp van Octave
 Van Rysselberghe bij
1905: neemt de uitbating van 'Les Halles Westendaises' over
 en start Antwerpse zaak 'Le Coin de Westende', co-
 onderhandelaar i.v.m. overeenkomst Belgische Staat
1906: einde van N.V. 'La Westendaise' opgevolgd door N.V.
 'Westende Plage', einde beheersmandaat
1907: verbouwproject villa 'Onze Rust' met architect François
 Roussel, vakantie in Echternach
1908: verlaat teleurgesteld Westende en gaat in Antwerpen
 wonen
1909: uitgave van een laatste reeks prentbriefkaarten over
 Westende
1910: beslechting juridische strijd rond 'Les Halles Westendaises'
 meteen definitief afscheid van Westende
1911: reis door Nederland en uitgave van kaarten over dat land
1917: noodgedwongen gevestigd in Nederland
1918: terugkeer naar Antwerpen en doorstart winkel aldaar
1924: overlijden echtgenote, gevolgd door zijn overlijden